

Türk Lirasının Kısa Bir Hikayesi Ve Abd Doları İle İlişkileri

– Sami Biber · 27 Kasım 2021

Yazıma başlamadan hemen belirteyim: Para ve ekonomi benim en zayıf olduğum hatta cahil olduğum bir konudur. O yüzden bu yazıda gördüğünüz her hangi bir yanlış veya eksik bilgi varsa anında uyarınız lütfen. Yazının konusu da zaten ekonomi değildir aslında. Sadece tarihi bazı bilgilerdir paramız ile ilgili.

Ayrıca siyasi bir amaç da aranmasın lütfen. En az bildiğim bir konuda siyaset istemem de yapamam.

“Bir ABD Dolarının Türk lirası karşısında en değersiz olduğu yıllar Mustafa Kemal Atatürk dönemidir.” Diye başlayalım söze ve 1923 Yılından günümüze kadar hem paramızla ilgili hem de paramızın dolar karşısındaki değeri ile ilgili bilgileri siz değerli okuyucularım ile paylaşalım.

Osmanlı devletinde ilk kağıt paranın “Kaime” adıyla Sultan Abdülmecit zamanında İngiltere’de bastırıldığını sanırım bilmeyen yoktur.

Bu para üzerinde fazla durmayacağım.

Peki saltanat kaldırıldığında(1922) ve hemen bir yıl sonra Cumhuriyet ilan edildiğinde hangi paraları kullandık?

Hemen açıklayalım: Yine Osmanlı paralarını kullandık.

Nasıl yani? Dediğinizi duyar gibiyim.

İlk Türkiye Cumhuriyeti Parası 1927 yılında bastırıldığına göre ve dahi bu miller Cumhuriyetin ilanından 1927 yılına kadar parasız yaşamadığına göre hangi parayı kullandı? Tabii ki Osmanlı’nın Kaimesini- lirasını. Ama bu paraya Osmanlı lirası denmedi. Ya ne dendi? “Evrak-ı Nakdiye” Dendi.

Evet. Osmanlı Devletinde 1915 yılından başlamak üzere I. Dünya Savaşı yıllarında devletin mevcut altın rezervleri ve Alman hazine bonoları karşılığında 160.000.000 (Yüz altmış Milyon) Lira karşılığı para bastırılmıştı ve bu para kullanılmaktaydı. 1927 yılına kadar da bu para kullanıldı adına “Evrak-ı Nakdiye” Denerek.

Şimdi bakalım Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu yıl yani bir cihan savaşından harap ve bitap bir şekilde çıkmış olan bir devletin parası ABD doları karşısında kaç paraymış.

1923 Yılı 1 ABD Doları= 1.68 TL

Evet başımızda Duyun-u Umumiye(Genel Borçlar İdaresi) gibi bir bela olmasına rağmen Osmanlı Lirası bayağı değerliymiş.

Sonraki yıllara bakalım:

1924 Yılı 1 ABD Doları= 1.88 TL

1925 Yılı 1 ABD Doları = 1.88 TL

1926 Yılı 1 ABD Doları= 1.83 TL

1927 Yılı 1 ABD Doları= 1.83 TL

1927 de ilk kez Türkiye Cumhuriyeti lirası bastırıyoruz. Tabii ki eskiden olduğu gibi yine İngiltere basıyor paramızı. Fakat bu paralar oldukça komiktir. Parayı basan İngiltere. Para üzerindeki metinler Osmanlıca (yani Arap harfleri) paranın değeri ise Fransızca yazılmıştı. Ve bu tarihe kadar yürürlükte olan "Evrak-ı Nakdiye" Bu tarihte piyasadan toplandı.

1928 Yılında Harf Devrimi ile birlikte artık Latin harfleri ile basılmış Türk liralari da hayatımıza girdi. Böylece bir süre de hem Osmanlıca basılmış Türk parası hem de Latin harfleriyle basılmış paralar hayatımızda olmuştur. Peki bu dönemde Türk lirasının dolar karşısındaki durumu nedir?

1928 Yılı 1 ABD Doları= 1.94 TL

1929 Yılı 1 ABD Doları= 1.95 TL

1930 Yılı 1 ABD Doları= 2.12 TL

1930 da Merkez Bankası kuruldu ve 1931 yılında Para basma yetkisi Merkez bankasına verildi.

Yok yok hemen sevinmeyin. Bu yetki Merkez bankasına verildi diye merkez bankası hemen 1931 yılında Türk lirası basmaya başlamadı. O iş çokook çok sonra olacak...

Merkez bankası 1931 yılından başlayarak Osmanlıca olarak basılan Türkiye Cumhuriyeti paralarını piyasadan topladı ve bu konu 1937 de tamamen kapandı.

Şimdi de 1931- 1937 yılları arasında Türk lirasının dolar karşısındaki değerine bakalım.

1931 Yılı 1 Dolar = 2. 12 TL
1932 Yılı 1 Dolar = 2. 12 TL
1933 Yılı 1 Dolar = 2. 12 TL
1934 Yılı 1 Dolar = 1.71 TL
1935 yılı 1 Dolar = 1.33 TL
1936 Yılı 1 Dolar = 1.26 TL
1937 Yılı 1 Dolar = 1. 26 TL
1938 Yılı 1 Dolar = 1.26 TL

Bu arada 1937-1944 yılları arasında 11 kez para bastırılır. Bu paralarda 1938 yılından itibaren Atatürk'ün resmi değil artık İsmet İnönü'nün resmi vardır ve 50 Kuruş, 1, 2 ½(İki buçuk TL) , 5, 10, 50, 100, 500 ve 1.000 Türk liralık olmak üzere 9 farklı değerde basılan bu paralardan 50 Kuruşluk banknot Almanya'da diğerleri ise İngilterede bastırılır. Ancak bu paralardan 50 Kuruşluk ve 100 TL lik banknotlar II. Dünya Savaşı sırasında paraları Türkiye'ye getiren geminin saldırıya uğraması ve paraların denize saçılması sebebiyle Türkiye'de tedavüle sokulmadığı gibi İngiltere'de bastırılan 50 TL lik banknotlar da basılan matbaanın bir hava saldırısında hasar görmesi sebebiyle tedavüle sokulamamıştır.

Peki bu yıllarda 1 Türk lirası kaç dolardı?

1939 Yılında 1 Dolar = 1.28 TL
1940 Yılında 1 Dolar = 1.38 TL
1941-1945 Yılları arası 1 Dolar = 1.31 TL
1946-1948 Yılları arası 1 Dolar = 2.81 TL
1949-1950 Yıllarında 1 Dolar = 2.82 TL

Bu yıllar içinde 1944 yılı önemlidir zira bu tarihte Doğu Bloku ülkeleri dışındaki 44 ülkeden 730 delegenin katıldığı Bretton Woods anlaşması ile katılan ülke paraları için sabit kur esasını benimsenmiş ve anlaşmaya katılan her ülkenin parasının değerinin, dolar esas alınarak saptanması kabul edilmiştir. Uluslararası para sisteminin kurallarını belirleyen bu anlaşma, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu'nun İMF kurulmasına karar vermiştir. Bu kurumlar, 1946'da, yeterli sayıda ülke anlaşmayı imzalayınca faaliyete geçmiştir.

Yani aslında 1944 Yılına kadar 1 Doların kaç TL ettiğinin pek de kıymet-i harbiyesi yoktur.

Ülkemizde 1951 yılında ilk kez Banknot matbaası kurma iş ve işlemleri başlatılmış ve 1958 yılında kurulan bu matbaa içinde " Mor Binlik" Diye adlandırdığımız Türk Parasını basmaya başlamıştır ama hemen belirtelim İngiltere'ye para bastırma işi de devam etmiştir bu arada.

Türk Lirasının sadece Türkiye'de basılmaya başlandığı yıl ise 1979 dur. Bu tarihten itibaren artık kendi paramızı kendimiz basmaya başlamışız.

Peki 50 li yıllardan paramızı sadece kendimizin bastığımız 1979 yılına kadar 1 Dolar kaç TL olmuştur?

1950 yılında iktidar geçen DP hükümeti Doları 2.82 TL den devralmıştı değil mi? İnanılır gibi değil ama 1960 ihtilalına kadar dolar hep 2.82 TL olarak kaldı. Ne bir santim aşağı ne bir santim yukarı..

Peki 1960 dan sonra?

Bakalım hep birlikte.

1960 Yılında 1 ABD Doları = 5.11 TL

1961 Yılından 1969 Yılına kadar(1969 Yılı dahil) 1 ABD Doları = 9 TL

1970 Yılında 1 ABD Doları = 11.34 TL

1971 Yılında 1 ABD Doları = 14.83 TL

1972 ve 1973 Yılında 1 ABD Doları = 14 TL

1974 Yılında 1 ABD Doları = 13.78 TL

1975 Yılında 1 ABD Doları = 14.3 TL

1976 Yılında 1 ABD Doları = 15.86 TL

1977 Yılında 1 ABD Doları = 17.82 TL

1978 Yılında 1 ABD Doları = 24.05 TL

1979 Yılında 1 ABD Doları = 30.75 TL

Evet kendi paramızı kendimiz basmaya başladığımız 1979 yılında 1 ABD Doları 30.75 TL idi. Ancak 12 Eylül darbesinde iyice tepe üstü çakıldık. Ve sonrasında belimizi toparlayamadık çok uzun süre.

Devam edelim.

1980 Yılında 1 ABD Doları = 75.12 TL

1981 Yılında 1 ABD Doları = 110.25 TL

1982 Yılında 1 ABD Doları = 160.85 TL

1983 Yılında 1 ABD Doları = 223.95 TL

1984 Yılında 1 ABD Doları = 364.35 TL

1985 Yılında 1 ABD Doları = 519.52 TL

1986 Yılında 1 ABD Doları = 669.43 TL
1987 Yılında 1 ABD Doları = 856.23 TL
1988 Yılında 1 ABD Doları = 1.425 TL
1989 Yılında 1 ABD Doları = 2.120 TL
1990 Yılında 1 ABD Doları = 2.606 TL

1991 Yılında 1 ABD Doları = 4.175 TL
1992 Yılında 1 ABD Doları = 6.874 TL
1993 Yılında 1 ABD Doları = 11.035 TL
1994 Yılında 1 ABD Doları = 29.788 TL
1995 Yılında 1 ABD Doları = 45.738 TL
1996 Yılında 1 ABD Doları = 81.386 TL
1997 Yılında 1 ABD Doları = 152.071 TL
1998 Yılında 1 ABD Doları = 260.974 TL
1999 Yılında 1 ABD Doları = 420.176 TL
2000 Yılında 1 ABD Doları = 623.704 TL

2001 Yılında 1 ABD Doları = 1.225.000 TL
2002 Yılında 1 ABD Doları = 1.515.000 TL
2003 Yılında 1 ABD Doları = 1.493.000 TL
2004 Yılında 1 ABD Doları = 1.422.000 TL

2005 yılında liradan altı sıfır atıldı. Aynı zamanda da Yeni Türk Lirasına geçildi.

2005 Yılında 1 ABD Doları = 1.34 YTL
2006 Yılında 1 ABD Doları = 1.43 YTL
2007 Yılında 1 ABD Doları = 1.30 YTL
2008 Yılında 1 ABD Doları = 1.29 YTL

2009 Yılında Yeni Türk Lirasından tekrar Türk Lirasına geçildi

2009 Yılında 1 ABD Doları = 1.55 TL
2010 Yılında 1 ABD Doları = 1.50 TL
2011 Yılında 1 ABD Doları = 1.67 TL
2012 Yılında 1 ABD Doları = 1.79 TL
2013 Yılında 1 ABD Doları = 1.90 TL
2014 Yılında 1 ABD Doları = 2.19 TL
2015 Yılında 1 ABD Doları = 2.72 TL
2016 Yılında 1 ABD Doları = 3.02 TL

2017 Yılında 1 ABD Doları = 3.65 TL
2018 Yılında 1 ABD Doları = 4.81 TL
2019 Yılında 1 ABD Doları = 5.67 TL
2020 Yılında 1 ABD Doları = 7.01 TL
2021 Ocak Ayı itibariyle 1 Dolar = 7.39 TL
2021 Kasım Ayı ortaları 1 Dolar = 10.12 TL

Ve 13.5 TL ye kadar yükseldiği görüldü 2021 Kasım ayı içerisinde.

Evet...Ben herhangi bir siyasi amaç asla gütmeyen sadece 1923 yılından günümüze kadar Türk lirasının dolar karşısındaki değerini sizlere sunmaya çalıştım.

Başta da belirttiğim gibi Ekonomi ve para benim en zayıf ve cahil olduğum alanlardan biridir. O bakımdan herhangi bir yoruma açıklamaya girmeyeceğim.

FAYDALANILAN KAYNAKLAR:

- 1--<https://www.dogrulukpayi.com/bulten/turkiye-nin-tarihsel-olarak-kur-degisimleri>
- 2--<https://teyit.org/1930-yilinda-1-tnin-100-dolar-oldugu-iddiasi>
- 3--https://tr.wikipedia.org/wiki/Bretton_Woods_Anla%C5%9Fmas%C4%B1
- 4--<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/d189b219-fe71-40bf-9754-6a5f7d0a65eb/KagitParaTarihce.pdf?MOD=AJPERES>